

Մ Ի Ի Ս Ի Ն   Ձ Ա Ի Ա Վ Ը

Հազիւ թէ փոխուած էր մօրքուր Մարին: Քիչ մը աւելի կ'ուրցած, քիչ մը աւելի ճերմկցած, մազերը օրթոտոքս քահանայի մը յարգարանգով՝ կ'ուր դնակալ մը ծոծրակին, ձեռքերը մտտ, կա-կո՛ւղ, քիչ մը աւելի փոթփոթած, ու կապոյտ երակները քիչ մը աւելի ուռած:

Չայնը միշտ հնչո՛ւն, աղու մետաղէ զանգակ-աչքերը՝ թուխ, խորքին՝ պարմանուհիի ժպի՛տ, փա՛յլ. նման ցայտող աղբերակին, որ ժայռի մը ճեղքէն դուրս՝ մանուկ մատներու կերտած ջա-ղացքի մը թևերուն՝ սարուսի օրօրը կ'երգէ:

Դիմադիծները չեն աղարտած մարգուրին: Ներկի, չպարի թթուները չեն կրծած ըլիշներն անոր մանկական դէմքին, ուր երեմին գեղեց-կութեան մը միացորդները կ'ուռանան:

Հե՛ղ, խելօք, անձնուրուքեան, առաքինու-թեան ամառանդ՝ տարուադիւտ տիպար մըն է ձէջ Մարին», ձէջ տա՛մ Մարէշա՛յը:

Թող զբականութիւնը ընեն, թող կոտորուե՛ն քաղցրե՛ք... Գաւառը՝ տեղ տեղ՝ իր դարաւոր մտացուածքներն ունի, զոր՝ հակառակ եղալը՝ ըւտի օրէնքներու յարգարող անիւներուն՝ կը սի-րէ պահել:

Քերականութիւնը թող բոլորին սորվեցնէ թէ յատուկ անունները յօդ չեն առնե՛ր... Վէրիբե-ցիք՝ անձի անուններուն՝ յօդ մը կը փակցնեն միշտ: Իմաստով քննուշնոյղ, թարմացնող յօդ մը: Մեր ճիւղին պէս, գուրգուրանք, խանդաղա-տանք, հոգիի համոյր բերող յօդ-ածական մը: Յակոբ՝ Յակոբիկ, աղբար՝ աղբարիկ: Ի՛նչ քէնիք գինաթափ չի կրնար ընել ճաղուրիկացով, ճըրթիկացով սկսուած աղբսող, փաղաքշտ նա-խադատութիւն մը:

Ձէջ մը երկու սեռի համար ալ, — Լէ տամ Մարի, Լէ տամ Մարէշալ, Լէ Մարտէլ, Լէ Ժա-նէթ. մեր ճիւղովը կը թարգմանուին մօրքուրենց զվւղը, ուր՝ առանց այդ մակդիր անականին՝ անուն մը արտասանելը՝ մահացու մեղք է, նշան է քաղցրի դողողութեան, նոյն իսկ նախատիք է: Գիւղացին՝ միշտ հողին կապուած՝ զրեթէ

չի նամբորդեր: Տղաքը զօրանոցով արձակուրդ կ'առնեն հողէն, ու աղջիկները՝ չընկալալ գիւղե-րուն տօնական օրերու պարն ու ժողովրդական խրախճանքները միայն կը ճանչան՝ մեծամաս-նութեամբ:

Մօրքուր Լէ Մարին — ինչո՛ւն կը դարձանաք — չի քաշուիր ամենուն ըսելու թէ՛ խօսուն չար-ժանկար չէ տեսած դեռ...: Ու անխօսներէն ալ չի կրնար երկու վերնագիր բերել թով քովի...: Փարիզի՝ բնակիչներէն քանի՛ հոգի այցելած են էյֆէլի աշարարիկ...:

Բաղաքը ջրհոր մըն է անյատակ, հրէ՛շ մը ևօթը գլխանի, որուն ճանկերը չեն խնայեր իր ու մէկ զոհին...: Քանի՛ քանի գառախութիւններ գլխէ մօրքուր Մարին: Պատմութիւններ՝ դառ-նութեամբ... կամ միամիտ յուսախաբութեամբ՝ քաղցի մայրեկերուն վրան կորսուած ընկերուհի-ներուն...:

Քաղաքը հիմա՛յք ու ստակով մըն է գեղջիկու-հիներուն համար: Ու ծնողները՝ իրենց բոլոր ռազմավարութիւնները փորձութեան կ'ենթադ-կեն, իրենց պատանիները հեռու պահելու համար դժոխքէ լափիլզող բոցերէն...:

Դարագլխու, փոխանցման շրջանի սերունդ, մօրքուրը՝ բան մը ունէր հինէն, ու բան մըն ալ նորէն: Մնած ուռած ուռմանթիկ մը սակայն իր խոր էութեան մէջ:

Ու Վէրիբե՛ր, ուր աշխարհ եկած ու հասակ էր նետած մօրքուրը՝ նման աշխարհի բոլոր գեղե-րուն, կը մնայ դեռ գտարիւն, պարզ, անհաղորդ ու նահապետական: Անոր բնակչութիւնը, բոլոր-րովին ծարբեր՝ թանձրօրէն միացող ծխնելոյցնե-րու, շառաչող պողպատէ մեքենաներու, թաւա-լող 4աղաբաւոր կառքերու, հեւ ի հեւ վազվզող ծանր ուղեղներու քաղցրներուն յոգնած բնակիչ-ներէն, համադրութիւն մըն է անալլալ: Մաղկե-փունջ մը սրտի, հոգիի, արիւնի, ծառի տերե-ւի, արեւի, ասողերու, անհո՛ւն երկնակապոյտի մը, վերջապէս՝ մանկունակ ցաւի, հրճուանքի, սիրոյ, կեանքի ու մահուան:

Վկայ՝ րանաստեղծութիւնը գեղի վանքերուն, ամայի գերեզմանոցներուն, ու մեղիդները անոր մշտանձովն արահաններուն:

Գիւղը կը մնայ միշտ հանգարտ, պատկառելի, հով չտեսնող ծովուն պէս, երբ չարմիչ նեղքեօթին տնոր՝ տէրտէջ — քաղաքագետ — վարձագետ երբորդութիւնը, յաճախ աղբիւր ամենայն չարեաց, աղտոտ վէճերով չի խանգարիր տնդորդութիւնը այդ խոշոր ընտանիքին: Յագրմանդամ ընտանիք մը՝ ուր մէկէ աւելի բարձի ծնունդներ, աստուածափախութենէն ալ անկի՛, ինքնածին, կողկուս կապան պատրաստարկութեամբ մը — կծծիւթութեան աշխարհութիւն — կը հետեւին փոխդիմումներու խաղաղ քաղաքականութեան մը, որպէսզի թիզ մը հող, շերտ մը արտ, խարխուլ ագարակ մը, կամ ծերացած գոյց մը լծկան, կոտորած արօք մը ձուգը չիտան օտարութեամբ...:

Մորվանի կազմիներու կերանրան թառած, սիրունիկ գիւղ մըն է Կէրփիլը, որ՝ ժայռերէն ծորող պաշ Կուսերովը՝ մանկութեանս յուշերը կ'որբոնցնէ: Աւ անկա՛ իբ գաղղիներուն պէս, բուրդովին կը տարբերի զաղաքէն, իր կիրակիներու դիմագծութեամբը մանասանը:

Եփաղաքը ամէն օր կ'ըրակի էս կ'ընէ գիւղացիներ: Աւ հոն՝ հանգարտ, աղօթքի եւ այցելութեան օրը միայն՝ կը մտնի: Հիւսիսի ծառերուն, որոնք՝ ուշ, շատ ուշ մնացած դարանն ատաղձն արեւին թողտուքին հետ՝ Մարդագորդի՝ օտորանցք մը կը բերեն:

Աւ գեղջուկը, բնութեան զաւակ, կը սիրէ պլորանը՝ գոյներու, ծեփեփումը շուայլ մապաւնններու, ու խշխման՝ օճառ ու արդուկի հետ բերող զոյնեցեներու:

Կերակին, կիկոցիքի՝ ճամբուն, կիները իրար կը հրծրտկեն խրնց, մեղքերուն ներում խնդրելու, նախքալին Գառող ծերունիները՝ զապա՛ մը գինի՝ ճնկելու, ու քրթաատարչները՝ ժպիտ մը, մեղապիտ ախարի մը խիլու ծածուկ յայտը: Աւ կ'անցնին օրերը, տարիները գեղջուկին, ու կը մնայ անխնայ՝ գերեզմանի օճառ նոյն իսկ, երեւոսի պէս խորտա, սպիտակ պէս անհաղորդ, միշտ պատրաստ յաւիտենականութեան ասպարէզ կարգաւ: Ծրք՝ անպիտան բաղնի մը չէ ծծած աբիւնը չարունակ անոր երակներուն կամ նոյնքան

մակարոյծ որդ մը չէ կրծած բունն ու արմատները՝ անոր կենացի երկայնքին:

Ահաւանիկ այս միշտալարի բերք, մօրքուր ի՛նչ Մարին՝ իր գիւղին կազմիներուն խորովը թրծուն իր բաւերովը: Թոճորդիներուն հարսնիքներուն պարէր պիտի տնիկա, եթէ՛ նախ՝ ու նեցած չըլլար իբ բունը կրծող մակարոյծը՝ աքրիութիւնը, ու առանձին մանչ զառակ ճնճցներու տառապանքները: Եւտայ, անկի՛ աղէտալին, ահա տեսանիկ ներքնոր՝ քաղուած կայծը խոյստուած սիրոյ մը, որ հրաշալի կանխեղի մը պէս, միշտ անշնչ, յարարէն մոխրացուցե՛ անբաւի էր գարձուցքն նեքքնաշարհի զալարիքն անոր...:

❖

Լէ Տրա՛ Մառէշտի՛ ամենամեծ հանգիցն կը իր մօտ ունենար իրենները, որպէսզի, իր միասուր կեանքը չէննայ ճոտադիւններովը իր ճաղուկներուն, որպէսզի՛ իր խորովածներուն, կարկանդակներուն զովքը հիւսկով՛ լնգու լխշխկեցնեն անոնք՝ տարուան յորդ եղանակներուն՝ մըրթնի պէս պաշարուած տեսակ տեսակ պահածոներուն թարմութեան դարպաստաժողով:

Ճոխ սեղան մը, սուրա, չէն կերութեամբ մը, երդ մը, դուռի գործոց մըն է մօրքուրին համար: Ուր՝ ինչպէս վարպետ նկարիչ մը՝ իր պատաստին, միպատան մը՝ իր վէպին, երգահան մը՝ իր նօթերուն, զերթող մը՝ իր ասղերուն, միսէն, արեւնէն, սրտէն, հողիէն մանաւանդ՝ փրթնակներ կը ձգէ անկեալ:

Ամէն Բաթմոնք՝ մարիւն, մեր՝ մէջն ալ, կրնայ գաղմատ, Բիւրաշ, Բերթաշայ, Բիւրաշ եփիլ՝ որպէսզի մասաները ալ ուտեն հետը:

Աւ հարսնիք կար տունը:

Փայտի մապին սեւցած ճաշամենակը ծանր ոտքերով սեղանի մը շուրջ նստած են տանտիրուհին, իբ ճեռաղկիկն ու փեսան:

Ընդամենութեան օրերուն պահուած փաշտ շիշերուն հետ՝ կը խզուի լուսութիւնը հնազնակ:

Այտերը կը սկսին կարմրիլ, ու ստամոքսները կաթնայ կ'սփռն, որոնք շողիները արեւելեան բաղնիքներու հնչումը կը բերեն ցրավներուն:

— Կերէ՛ք, խմեցէ՛ք, զաւակներս: Ձեր սուսն է հօս: Միշտին, դուս ալ որք մնացիք շատ կանուխ: Մայրդ, խեղճ գոյր... Օ՛, ո՛չ, ո՛չ, խօսիմք ուրիշ նիւթերու վրայ: Ուրախ եմ որ՝

վաղն ալ՝ մանչու դայ պիտի:

Աղջախն՝ պարտէզէն դուռ նոր փրցուած՝ հի-
մա՞յ կ'ուզէք թէ վերջը:

Դրան առջին՝ եղբենանի մը կը հեւայ՝ որուն
թաւառն, դաղը տերեւները՝ մարը մտնող արեւ-
ուն ողբերթի կարմիր մանեակներ կ'երեքնեն:

Ու կը խօսի՝, կը խօսի՝ մօրբուրը: Նիւթի
նիւթ կը ցատկուտէ անկէա: Իր զաւակները —
քանի որ ինք այդպէս կ'ուզէ որ ըլլայ — գիտեն
թէ հիմայ՝ տարիններով, պարտէզին զեղձին քակի՝
քաշ գեղձ է տուած: Կաղամբները ինչո՞ւ աւել է
գործեր: «Տօրփոք»ներու պայքարը որքա՞ն մա-
միւ: Է խելի ու մայր նապաստակը քանի՞ հնդ
ձազեր է բերած:

Անոնք գիտցան թէ՝ տանիքը նորոգելու հա-
մար՝ հարիւր նոր Պերձաքարի են տեղաւորուած
հոն: Գիտցան թէ ապագայուած է տարուան պի-
տին ու խոզապուխտը, որ քանի մը օրէն պիտի
հասնէին, են. են:

Սուրճին՝ ա՛լ աւելի խանդավառուած է մօր-
բուրը: Աշէրն անոր կը բացավառւին: Խնդուքն
անոր դէլլալեն ունի յախճապակիէ զաւաթներ-
ուն մէջ պարպուող Պուրկոնիի պինիին: Ու
ձաշն՝ սերահ սը աղջկան սը մեղմանա՞լ մեղի-
դին, աղջկան մը, որ իր ընտրեալը առաջին աւ-
զած կը ներկայացնէ իր ծնողերին:

Վերի թաղի, վարի թաղի — հասկցէք Վէ-
րիէրի ըրի կայ հիւղակները — "սազմանա-
նկարավաճառի, չըլուն փերեղակի ըսի-ըսաւ-
ներէն յետոյ՝ խօսքին անիւր դարձած էր՝ ահ-
խուսափելիօրէն՝ սրտի պատմութիւններուն: Ու
մօրբուրը, յանկարծ լընացած, հաւաչանքներով
խեղճուող թախիծ մըն էր կտորի...:

Ու Միւլին, շատ համո՞վ պատմուածքի մը
էջը դարձնող ընթերցողի մը ծարաւովը՝ կարթը
կը նետէ մօրբուրին՝ որ՝ արդէն մօտեցած էր,
ինքն ալ, զաղտնասաղութեան մացառուտ արա-
հետներուն...:

— «Թաթա», մօրբուրիկ, ի՞նչ լուր հազա-
դործին աղջիկէն, որ անցեալ տարի փախած էր
իր հօր աշկերտին հետ:

— Աղջիկս, անուշիկ՝ զաւակս, շա՞տ, յա՞տ
եղբանիկ են հիմա...: Հա՛, մոռցայ ըսելու, միա-
քըս ձեռքեր, մանչ պաւակ մըն ալ ունեցան:

Երանի՜ անոնց, կոտորեցին շղթաները. միա-

ցան իրարուն: Ու աղջկան ծնողքը, յետամնաց
կոշտի՞ր, այնքան տառապեցնելէ, չարչարելէ
յետոյ սերահար տառապանքներ՝ առջի համբոյրի,
առջի սիրոյ պտուղի զալուստին, մոռցան. ամէն
բան ու դիպու վրայ կը պտտցնեն նոր ամուր:

Մքանշէիկ՝, լա՛ւ, շատ լաւ ըրին տառապանե-
րը: Կամքէ թուլութիւնը կրթմն, «ո՞չ» չկարե-
նալ արտասանելը՝ յատկանակած զժախտու-
թեան պատճառ կը դառնայ:

Ու ի՞նչ եղաւ իմ կեանքս...:

Մեր դարուն, իմ նկարագրիս մեղկութեան
արգահատելի գահն եմ ես...: Ձէ՛, չկրցայ փռ-
րել մէկ կաշկանդող շղթաներս...:

Մարդիկ, է՛ն յիմարները կենդանիներուն,
շատ անգամ՝ սրտի, բնազդի ձայնին ականջ
տալու տեղ, հասարակաց կարծիք կը փնտռեն, ու
փառասիրակամ շշմամբներու, ռակիլի պաշտա-
մունքին կը գտնեն կեանքը իրենց արգանդի պը-
տուղներուն...:

Մեղուս, միւլներ, սոխակը, աղանիւն, մեղի
շատ մօտիկ՝ հասարակ կատուն ու շունն անգամ,
կ'ընտրեն իրենց սիրած արուն: Ու մարդիկ, այդ
սքանչիլ օրէնքը ստեղծագործութեան կայալա-
փոխին, կը բռնաբարեն յաճմն, ու նիւթի ճո-
խութեան կը ծախեն ամէն բան, սիրտն ալ, զգա-
ցումն ալ, խիղճն ալ, սէրն ալ, Աստուած՝, ի-
տէ՛ա՛լ, պատի՛ւ, ամէ՛ն բան, ամէ՛ն բան...:

Ու ի՞նչ ընել, ի՞նչ ընել. ոսկին՝ կը թը-
զուկնայ սրտին առջին: Ու լեցուն արկղներու
թագուհին, իր հպատակներէն է՛ն համեստնե-
րուն՝ հովիւին, որմնադիրին, պարտիզպանին,
սպասուհիին երջանկութեան կը նախանձի գրեթէ
միշտ...:

Ու կը փոթորկի յանկարծ, կ'ըմբոստանայ՝
է՛ն տա՛մ Մարին, ու կը պատռէ վարագոյրը իր
աւերակ հողիին: Եւ այստեղէն վար սահող ար-
ցունքներու կոկորդ սեղմող թթուին հետ՝ կու-
տայ նշգրտիկ իր թարախտած զալարին...:

Տղայ չէ՛ք, խօսքը մէջերինս, կրնանք խօ-
սակցիլ:

Հապա միւլ, հապա գիւ, չծախեցի՞ն գիւ ծը-
նողքս...: Մեռաւ ամուսինս: Գերաստանէ՛ գեր-
դաստան քալած ենք մենք ուղիղ ճամբէն...:
Բայց, բա՛յց, չեմ գիտեր, չեմ կրնար ըսել, լե-
զուս անկարող է իմ գողգողթաս նկարագրելու:
Իմ ճամբուս անելին մէջ կորուսածները միայն

Հասկանալ պիտի զիս... Անցնինք, շխարհից վեր-
ջապէս ամուսնանա: Մայր մը եղայ՝ քան քէ կին:
Ընտանեկան դատարանին մէջ, իր կողքին՝ պա-
րապ տեղ մըս ալ կայ ինծի համար:

Պատուածքի հարց: Ձնացայ՝ վերջապէս:
Վայանթիին Փաթնիւրու, իմա Պովարիներու
խմորը չունիմ ես: Եւ սակայն, կ'երգնում զա-
կէս դիտուն՝ թէ հակառակ աշխարհի բոլոր բա-
րոյականներուն: Սիրտս ու հոգիս պատկանեցած՝
ու կէս դար վերջ ալ կը պատկանին զեռ ուրիշի
նոյ, որ՝ ո՞վ գիտէ...: Կ'արժէ զբաղիլ դատանա-
ւոր մը...: Ես վատօրէն դատանանցի մեր սի-
րուն...: Տեկի տուի ծնողքես հաստէր ճնշումին:
Ու՛ այսօր...: Այո՛, վ'ապրի, կ'ապրի զեռ անի-
կա: Անմահութիւնը կ'անգրին ինչո՞վ կը բացա-
տրուի, եթէ ոչ սիրով: Այո՛, մեռած չէ անիկա,
ինծի հետ միայն դադող պիտի մտնէ անոր հո-
գին: Այս դաշինքը օրտի անջնջելի մեկանովը
կնքեր ենք մենք: Տապալաբարի արձանագրու-
թիւն, գոր խոհուն անցորդները գերեզմանոցի
լուսն անցքերուն՝ կարգանալ պիտի մեզի պէսնե-
րու հոգիի աչքերուն տեսանելի ոսկեզոյն տառե-
րով:

Հաս կը համգշին, երբանի՛կ, երբանի՛կ.

Գրիկ գրիկ, շքթումէ շքթումէի,

Մարի շանրիէթ Լքած եւ

ժամ Բիտտ Պալիէ:

Օճախին քովը, ոտքի կեցած՝ պատի խոշոր
ժամացոյցը՝ զարկ մը կը կրկնէ: Ոչ մօրբուրը եւ
ոչ ալ իր հերերը կանան լուսին գարիին:

Ու Մարի Հանրէթ Լքած՝ արհամարհելով
ժամանակն ու միջոցը, սալկոյն թանախ մօրթը
հագած, կը դարձնէ էջերը իր զղումի վիպակին:

Ո՛չ, ո՛չ եւ ո՛չ: Տիմարութիւն, տիմա-
րութիւն...:

Կողակիցի մը ընտրութեան համար՝ տիմա-
րութիւն է արտաքին ռեւէ ճնշում: Ծնողքնե-
րուն դէրը եւ պարտականութիւնն է միմիայն
իրենց գաւակները դատարարակել, պատրաստիլ,
առաջնորդել այդ ամիկնադարձին: Հսկել, զի-
նել, ու թողուլ ազա՛տ, օրպէսզի պատկանին բո-
լոր հետեւին իրենց ճաշակին, իրենց հոգիին, սրտին
արձագանքներուն: Ժողովրդական առած մը
կ'ըսէ շատ արդարօրէն. «Դրամը՝ երջանկութիւն
չի կրնար գնել»:

Ահաւասիկ, օրինակի համար, ես ըսած եմ
եւ կը կրկնեմ հազար անգամ Մարտիկոս. «Էմեցուր
դպրոցդ, դպրին սպազադ, ու ազատ ես, բա-
ցարձակապէս ազա՛տ, կեանքի ընկերովդ ընտ-
րութեան մէջ: Ով որ բերես տունը, անիկա իմ
անուշիկ հարսն է: Դուք պիտի ապրիք իրարու
հետ: Սէրը կը պարտկէ ամէն բան...: Ես կամ,
ու չկամ...: Ես միայն գիտեմ իմ քաջած չար-
չարանքս...:

Օ՛, կեանքիս հատնող տարիներու բոլոր
վայրկեաններուն ուզեցի որ լոյս չծագէր վէրքէրի
վրայ, որպէսզի չկարենայի տեսնել ծնողքես տա-
նը տանող ճամբան, դրան հետեւ լուա-
ցարանը ու իր մօտիկ խշխշացող գետնակաղնի-
ներու պուրակը՝ ուր յանձնեցի ես սիրտս Ժոն
Քրոտին...:

Այդ տարուան դպրոցական մուտքին՝ նոր
ուսուցիչ նշանակուած էր անիկա, ու կերտիւն-
մի վարձքով կը բնակէր տունը մեր զիմացի դը-
րացիներուն:

Աւարտի տեսքին իսկ, մինչեւ այդ վայր-
կեանք ինծի անծանօթ՝ երաններէս ժայթքող
ջերմութիւն մը զգացի գլխիւն ու գինովցնող:
Ու խոհուն, մտածկոտ, անձկութեամբ սպասեցի
այն վայրկեանին, ուր դէմքն անոր անգամ մը
ալ պիտի լուսաւորէր մթնշաղը հալուածաչ կու-
թեանս...:

Հեռագհեռէ աշխփոխուեր էի անշուշտ: Ու-
րիշ մարդ մըն էր ծնիւր մէջս: Ու ձախաւերու-
թիւնը շարժուններուն, նոր վանդակուած թուղու-
նի երկնաւորութիւն մը, բացակայութիւնը՝ դպրո-
ցական պատանիի խայտանքներուն, անտեղի
գերաբարդութիւն մը, մտքի թարթափանք մը՝
մտնած ու մահուան էին դատապարտած զիս...:
Ու ցկարացրի, կամֆի պակասը վերացուց ամէն
բան: Ոտնակոխ ըրի ձայնը օրտիս, ու քաղու-
թիւնը պակսեցաւ ինծի հետեւելու համար ի-
րեն...:

Ու շատ չանցած նշմարեցի թէ երիտասարդ
ուսուցիչն ալ բռնուած էր կարծես տեսակ մը ան-
բացատրելի հիւանդութենէ...: Գլխաբաց, չա-
պիկով, թեւերը սոթած, ձեռքերը տարատիպ
զրպանները, ննջանեանակին պատշգոմին վրայ
ժամերով երթ ու դարձ կ'ընէր անիկա: Ու երբ
դէմքը դէմ կուգար մեր բնակարանին, անձանիթ

ձեռք մը, անդիմադրելի ներքնոյժ մը կարծես անշարժութեան կը դատապարտէր զայն: Ու նոյնքան անձանօթ, նոյնքան հրամայական ուրիշ ոյժեր՝ մէկէն է մէկ խթանելով իր անդամալուծութիւնը՝ շարունակել կուտային անոր ընդհատուած տեղեկայլը:

Ձեմ դիտեր, չեմ կրնար բացատրել թէ՛ ինչո՞ւ այն օրը՝ քմահաճոյքն ունեցայ լուացարան վազելու, լուացարարուհիին օգնելու նորելուկ մտադրութեամբ...:

Աղուոր արեւ մըն էր ցաթեր: Գիշերուան ցօղով օծուել՝ քանատական հասուն խնձորի կեղեւի գոյն տերեւներ՝ աշնան մեղմ օրօրով մը կը բաժնուէին իրենց ընտրած շիւղերին. ու խելացնոր, դարձդարձիկ, Փը՛րբը, կը սուլէին անոնք, ու կ'երգէին իրենց լեզուովը՝ «սէ՛ր, սէ՛ր, սիրեցէ՛ք, ամենայն ինչ ունայնութիւն է»:

Երկուս արտերու միացումին համար ոչ պէտք կայ լեզուի անպարարութիւններուն եւ ոչ ալ թարգմանի... Ամենապերճախօս արարածնեւրը ամենակեղծաւորներ դուրս են եկած յաճախ: Վարպետ, խորամանկ որսորդներ պարզապէս: Աղուաւ եւ աղուէսի պատմութիւն: Նայուածք մը, կիսատ, անճաթակ շարժում մը, միայնակ ձայնարկութիւն մը, սիրերգով ամենապերճախօս քերթուածէ մը աւելի ազդեցիկ երեւան կուգան շատ անգամ: Ու սիրոյ աստուածներու շունչով նուիրապործուած դաշինքը սիրահարներու՝ կը մնայ անբակասելի, որքան որ պիտի ապրին երկիրն ու մարդիկ:

Գարնան պտոյտներու՝ իրարու պլլուած վայրի ծաղիկներէն բնւո չեմ փրցնէր ես... Անոնք՝ վստահ եմ՝ թէ՛ մարմնացումն են սիրուհար զոյգերու՝ որ պիտի չորնան միասին, հունտ պիտի ձգեն, պիտի ապրին դերկ զերկ ու կրկին պիտի դան աշխարհ, որքան որ արեւը փայլ պիտի ունենայ, ամպերը անձրեւ, երկինքը աստղ, ծովը ջուր ու տիեզերքը կհանք ու շունչ:

«Քարն'ւ, օրիորդ» մը միայն մրմնջեց ժան Բլուոր ինի՛:

Ինչ արտա՞ւ երաժշտութեան: Ձեմ դիտեր՝ թէ պատասխանեցի՞ իրեն, ինչպէ՞ս պատասխանեցի: Բայց լաւ դիտեմ որ ներաշխարհիս մուռնչը «այո՛» բաժ էր անոր... Հոգիս, սիրտս կը պատկանէին իրեն, սպանելով որ մարմինդ ալ բ-

սէր իր խօսքը հաւանութեան...:

Ի՞նչ է որ մարմինը հոգիին առջեւ...:

Ոոճօ եւ Ժիւլիէթ:

Մեր սերունդը, փոխանցման շրջանի սերունդ, — քաղցին եւ դիւղին մէջ, դարու մը տարբերութիւն կայ միշտ — շղթայ փշրելու հիանալի յանդնութիւնը չունէր դեռ: Ու հասարակաց կարծիքը, յետադիմական, պահպանողական, մահաւանդ ազատ, նիւթապաշտ, ծնողներու ճշշումը, քօմ իլ ֆօօ պաշտամունքը ողջ ողջ քանի քանի կոկոն սրտեր անդունդներու խորն են նետած...:

Ձեմ անդրադառնալով դեռ՝ աղջիկ մայրերու ողբերգութեան: Ընկեցիկ պուպրիկներու արգահատելի մարտիրոսութեան: Նրանի՞ ձեր սերունդին: Դու՛ս, կը փշրէք, կը խորտակէք բոլոր թումբերը: Ո՛հ, կ'երգուում, անվիճելիօրէն իրաւունք ունիք, կը ձայնակցիք ես ձեզի, երբ ականջ կուտաք ձեր սրտի ձայնին:

Ամէն ինչ յարաբերական է, եւ յարաբերական՝ երկնակութիւնն ալ:

Ձերկնցնեմ: Ատեն է անկողին դիմելու: Յաւաշցուցէք զաւարկները: Լմնցուցէք, պատու ըրէ՛ք կարկանդակիս միացողիքին: Ու ես ալ եթէ կ'ուզէ՛ք լմնցնեմ պատմութիւնս՝ որ հաւատացէք առաջին անգամն է որ չեմ դիտեր ինչու, ինչպէս, համարձակեցայ վկաներու յանձնել, որոնք վստահ եմ թէ՛ նոր դուռի՝ պիտի լմնանեն, հասկնան պիտի գիտ... Ու պաղչիկ պիտի սիրտս եւ կտակս ըրած ըլլամ պիտի՝ աշխարհի բոլոր յիմար սիրահարներուն...:

Ըսի թէ կարճ զապեմ պիտի: Բայց բաներ կան՝ որ պէտք է զան լոյս աշխարհ, որպէսզի աղուոր նկարի մը չլակկի վերջին հպումը վերձին:

Գիւղը չի կրնար դադարէք մը պահել երկար: Հասկացա՛, իմացան ծնողքս երկուսսարդ ուսուցչին եւ իմ դալթաղեցուցիչ յարաբերութիւններս...:

Միողջս եւ ազգականներս լարեցին իրենց թունդերու աղեղները, որպէսզի դարձնեն, սպաննեն մեր մաքուր սէրը, որպէսզի վերջ գնեն եկուսըին, ամսականաւոր դրսեցիկն չարաշաւք յուսկնոտուր իմնեթում...:

Եւ, աղուոր զաւակներս, ձեր մեծ հայրն ու

մէծ մայրը բրին չըրին բաժնեցին զիս ժան Գլուտէն, որ վերադարձին երդում—ծրագրով մտաւ զորանոց:

Ու վերջացաւ իմ վէպս: Դադարեցաւ բարախիւնը սրտիս: Ա՛լ պիտի չտեսնէի զայն... Փախստական քանի մը նամակներ, յիշատակներ, եւ այլքան...: Եւ անհատում արցունքներս...:

Դնողքս ձեռքս տուին զեղի պայտար քաղաքայեւտին տարեց տղուն, որ Հայրը եղաւ Մարսէլիս եւ՝ բարի արհեստաւոր՝ սէրը ախորժարեւներու գաւաթներուն մէջ միայն գտնելով՝ պարզ բարեկամութիւն մը հողին տարաւ իր կնոջմէն...

Նկատեցիք թէ գոց է դարձնողատունը: Այրիութենէս ի վեր՝ ապիւն՝ զարնուող մուրճին կոչնակը չիմացուի որ այլեւս...:

Մեր առաջին ծնունդին, մանչ գաւկի մը գալուտին՝ որքա՛ն խանդավառուեցան ամուսինս, կեսուրս ու կեսբայրս: Պարտէ պորտ պիտի չը լուէր ձայնը մուրճին... եւ սակայն Հաստատեցիք թէ կտրած է ձայնն անոր...:

Սակարկեցին մարմինս: Հարստութիւն, եկամուտ, տուն տեղ ապահովեցին ինծի. բայց՝ ոչ երբեմնկութիւն, ոչ սէր...:

Կ'ըսեն թէ երբ կ'ինը կ'ուզէ, Տէրն ալ կ'ը կամենայ: Ու բրին չըրի ես այ քանդեցի թաւիչէ լուր երազներն անոց...: Տղաս՝ իտէալիս կ'են դանի պատկեր մը պատրաստեցի ես...: Ժան Գլուտիս պէս ամասկանաւոր ուսուցիչ մը պիտի ըլլայ անիկա: Լաւագոյն վրէժս բռնար կրած ար-

եամարիամբներս...:

Ձաւակս յաջողի քննութիւններուն, զրահուի կեանքին զէմ ու երթայ որ անկիւնը որ կ'ուզէ, սիրէ եւ անէ որ աղջիկը որ հաւնի: Ու ես, անդարտ, երջանիկ՝ գոցեմ աչքերս...:

Ոտքի էր կանգնած մօրաքոյրը, ու ըով քոյի նստող քեռաղջկան եւ փեսին մէջտեղ, զանոնք երկու թեւերուն մէջ առած, խոստովանանքի մը պէս խորհրդաւոր, կը փոփայ անոնց ականջնեւ ընտ...

— Ու գիտէ՞ք, մի՛ ապանէք զիս, խնդրեմ, եթէ ծիծաղելի են ըսածներս: Գիտէ՞ք՝ քանի կը մեծնայ տղաս, քանի յաջողական արձակուրդներով տուն կուգայ անիկա, իր աչքերուն, քթին, բերին, շարժումներուն, խօսուածքին, իր Հրամայէ ժպիտին մէջ մանաւանդ մարմնացած ժամ Գլուտ Մը կը գտնեմ ես...:

Հունտէն անկախ՝ արտը, աւելը հողիս՝ գործեր է Հրաչը: ... Ու «միւսին գաւաղը» անոր հողին պատկերով կաղապարուեր, աճեր է, Հաւատացէ՞ք, զինքը սնուցանող արգանդիս մէջ: Վաղը նորէն տեսնէք պիտի Մարսէլս: Ձընող աչքերով բաղդատեցէք զայն՝ ահաւասիկ, սա, Ժան Գլուտիս զօրանոցէն ինծի զրկած նկարին հետ...:

Գիշեր բարի՛, գաւաղնե՛ր:

— ...:

Ա. ԿԱՊԵՆՑ

